

Оксана МИКИТЮК

БІЗНЕС-ІНКУБАТОРИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розкрито суть бізнес-інкубатора як елемента системи фінансової підтримки малого підприємництва, розглянуто основні напрямки його діяльності.

The article opens the essence of the business - incubators as element of financial supporting system of small business, consideress the basic directions of its activity.

Розвиток сектору малих підприємств – необхідна умова формування повноцінного ринкового середовища, що відображає об'єктивну загальносвітову тенденцію підвищення ролі суб'єктів малого підприємництва в економіці України.

Проте малі підприємства в діяльності наштовхуються на низку проблем, що гальмують або унеможливають їх подальшу діяльність. Найбільшою перепоною є брак коштів, надходження яких мало б забезпечуватись елементами інфраструктури фінансового ринку, що є також частиною системи підтримки малого підприємництва. Одним із важливих елементів цієї системи є бізнес-інкубатори, призначені для забезпечення фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва, основою котрих є соціальний ефект за рахунок підвищення зайнятості населення, формування підприємницької свідомості.

Серед вітчизняних науковців, котрі займаються розробкою окремих питань фінансової підтримки малих і середніх підприємств, і зокрема становленням системи бізнес-інкубаторів слід відзначити

наступних: Л. Антонюк, П. Буряк, З. Варналій, Ю. Єхануров, Н. Кожевїна, О. Кузьель, І. Кузнєцова, А. Поручник, С. Рєверчук, А. Рєзнїченко, Л. Хмєлевська, А. Черєдник та інші.

Зважаючи на актуальність даної проблеми, в науковій літературі недостатньо розкриті принципи та механізм діяльності бізнес-інкубаторів в Україні та їх значання як елемента системи підтримки й розвитку малого підприємництва.

Реалізація мети даної статті полягає у визначенні місця бізнес-інкубаторів у системі фінансового забезпечення малого підприємництва й розкритті головної мети їх функціонування.

Сучасному етапу розвитку малого підприємництва в Україні сприяють наявність відповідної законодавчої бази, застосування спрощених методів оподаткування, реалізація єдиної державної регуляторної політики у сфері малого бізнесу. Так, у 2003 р. можна констатувати значне кількісне зростання суб'єктів малого підприємництва до 1975 тис. (тобто на 13,7% порівняно з 2002 р.), з яких 275 тис.

(приріст 8,3%) – це малі підприємства, 1656 тис. (кількість зросла на 15%) – це фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, 44 тис. (приріст 4%) – фермерські господарства. Всього у сфері малого підприємництва в 2003 р. було зайнято 5126 тис. осіб, що на 9,4% більше, ніж у 2002 р. У секторі малого підприємництва створено понад 440 тис. нових робочих місць [3, 6].

Проте при певних позитивних зрушеннях у сфері малого підприємництва розвиток цього сектору ще не досяг належного рівня. За таких умов важливого значення набуває створення інфраструктури розвитку малого підприємництва, що включає фінансову підтримку новостворених підприємств.

Важливість розвинутої інфраструктури пояснюється тим, що зі зростанням кількості суб'єктів малого підприємництва зростає попит на певні послуги, що надають елементи інфраструктури, і, в свою чергу, недостатність цих послуг може спричинити гальмування розвитку малого підприємництва.

Найбільш успішним та ефективним елементом інфраструктури розвитку малого підприємництва є бізнес-інкубатор. Практично в усіх країнах із ринковою економікою бізнес-інкубатори – це частина національної політики промислового розвитку. Вони особливо ефективні в регіонах з малорозвинутою підприємницькою культурою. У країнах із перехідною економікою бізнес-інкубатори можуть сприяти зміні ставлення до особистої ініціативи, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, діяльності в умовах ризику, що в остаточному підсумку дає ефект створення загального сприятливого підприємницького клімату.

В усьому світі бізнес-інкубування розвивається стрімкими темпами. І хоча перші бізнес-інкубатори з'явилися в 50-х рр. ХХ ст. у Великобританії, найбільшого поширення вони набули в США. Перші регіональні бізнес-інкубатори,

створені в США і Західній Європі в середині 1970-х рр., були зорієнтовані на створення додаткових робочих місць в умовах високого рівня безробіття в період структурних криз промислового виробництва. Нині в світі діють кілька тисяч бізнес-інкубаторів у таких високорозвинутих країнах, як США, Великобританія, Франція, Німеччина. Протягом останніх років підприємства такого типу з'явилися і в державах з нижчим рівнем економічного розвитку, зокрема Угорщині, Чехії, Словаччині, країнах СНД, але лідером у цій галузі є Польща. Перший технічний бізнес-інкубатор з'явився в м. Познань у 1990 р., а в 1997 р. існувало вже 50 бізнес-інкубаторів у різних районах Польщі, і їхня чисельність нестримно росте [4, 12].

Мережа бізнес-інкубаторів України почала формуватись у 1996 р. і нині налічує 63. Бізнес-інкубатор в Україні – це господарська одиниця, зорієнтована на підтримку новостворених підприємств шляхом надання необхідних виробничих, офісних та інших площ для ведення господарської діяльності, офісного обслуговування і послуг, необхідних у веденні бізнесу (консультації з економічних, фінансових, юридичних, організаційних і технічних питань), а також допомогу в підборі кваліфікованих працівників.

Функції бізнес-інкубаторів постійно розширюються, але можна виділити 3 основних. Перша – це здійснення ділового аналізу майбутньої діяльності на момент створення підприємства, за допомогою чого мінімізується можливість помилок через недосвідченість. Друга функція – це пільгове фінансування клієнтів, яке здійснюється в результаті надання рекомендацій і гарантій бізнес-інкубатором, що дуже важливо на початковому етапі розвитку фірми за умови обмеженості грошових коштів. Третя функція – це сприяння розвитку регіонів і зменшення соціальної напруги за рахунок підвищення зайнятості населення, активізації підприєм-

ницької діяльності, формування мережі обслуговуючих підприємств [2, 183–184].

Структура бізнес-інкубатора не є чітко визначеною, вона формується залежно від його виду та спрямування. Аналізуючи структурні елементи різних бізнес-інкубаторів, можна виділити їх основні складові:

- управлінський та обслуговуючий персонал (як правило, малочисельний) для управління бізнес-інкубатором і надання допомоги та різноманітних послуг підприємствам;
- приміщення, в якому, як у закритій системі, підприємствам – членам бізнес-інкубатора створюють сприятливі умови для роботи, значно вигідніші, ніж за її межами;
- консалтингова служба;
- фонди для підприємців-початківців;
- підрозділ для навчання підприємців [1, 15].

Отже, можна говорити про бізнес-інкубатор, як про певну систему, що сприяє становленню й розвитку новостворених підприємств шляхом надання різноманітних послуг, що стимулюють розвиток цих підприємств, зниження собівартості їхньої продукції, і, таким чином, сприяють їх просуванню на ринок.

Фінансова підтримка малих підприємств з боку бізнес-інкубаторів особливо важлива, оскільки для більшості підприємств малого бізнесу отримання кредитів є справою нереальною. Найбільшою проблемою у фінансово-кредитній сфері для суб'єктів малого підприємництва протягом останніх років залишається складна процедура отримання банківського кредиту, надто високі кредитні ставки.

Бізнес-інкубатор – неприбуткова організація, котра дбає про фінансовий захист “своїх” підприємств, тим самим реалізуючи соціальні функції. Ефективність роботи бізнес-інкубатора визначається не величиною прибутку, а тим, наскільки успішно діють підприємства, про які він турбується. До уваги беруть і соціально-

економічний ефект від їхньої діяльності (кількість новостворених робочих місць, обсяг наданих населенню послуг тощо). Лише незначна частина бізнес-інкубаторів є самоокупною. У зв'язку з цим необхідна підтримка бізнес-інкубаторів як на державному рівні, так і з боку місцевої влади. Розуміння останньою потенційної вигоди від їхньої діяльності для вирішення соціально-економічних проблем регіону, сприяння цій діяльності – необхідна умова успішного розвитку і функціонування бізнес-інкубаторів.

Більшість бізнес-інкубаторів створюють кредитні спілки, метою роботи яких є пільгове кредитування підприємств, доступне як стосовно термінів надання, так і відсоткових ставок. Гарантом у таких випадках є вони самі.

Деякі бізнес-інкубатори в Україні співпрацюють із міжнародними банками та фондами, забезпечуючи певну фінансову підтримку собі й підприємствам, які вони “вирощують”.

Мета функціонування бізнес-інкубатора полягає у створенні певного мікроклімату для новостворених підприємств, який характеризується такими основними принципами:

- ♦ надання малим підприємствам площ чи приміщень певного стандарту відповідно до потреб орендарів;
- ♦ повний доступ до переліку послуг, необхідних для роботи й розвитку фірми протягом перших найважчих років діяльності (офісні послуги, послуги зв'язку, консалтингові, бухгалтерські, юридичні, маркетингові та послуги в підборі кваліфікованого персоналу тощо). Надання таких послуг бізнес-інкубаторам дає змогу уникнути додаткових витрат на придбання основних засобів та утримання додаткових штатних працівників, що, в свою чергу, скорочує витрати на функціонування невеликого підприємства;

- ♦ ліберальні умови оренди, що дають змогу підприємству в будь-який момент прийняти рішення щодо входу/виходу з бізнес-інкубатора [6, 102];
- ♦ доступність джерел фінансування бізнесу, що забезпечується діяльністю фінансово-кредитних установ, які функціонують в межах бізнес-інкубаторів, чи тісно співпрацюють з ним.

Реалізація чотирьох основних принципів діяльності бізнес-інкубаторів дає змогу підприємствам-початківцям висотяти і розвиватись, досягнути зрілості, здатності утриматись і самостійно функціонувати на ринку тощо.

У світі існують бізнес-інкубатори різного спрямування, що визначається метою їх створення. Кожен із них будується з урахуванням того середовища (місцевих умов, доступних ресурсів, виробничих традицій тощо), в яких він працює. Орієнтація бізнес-інкубатора – фактор, що визначає його специфічні цілі, найбільш прийнятні організаційні форми та політику підбору членів бізнес-інкубатора.

В Україні діють такі типи бізнес-інкубаторів:

- бізнес-інкубатори з орієнтацією на підтримку розвитку справи. Їхня головна мета – створення нових робочих місць, у тому числі для безробітних та малозабезпечених громадян, через надання допомоги в створенні та становленні малих підприємств. Такі бізнес-інкубатори зазвичай підтримує місцева влада;
- бізнес-інкубатори, зорієнтовані на визначений сектор економіки. Бізнес-інкубатори цього типу створюють для розвитку слабких секторів економіки певного регіону, наприклад, обслуговування виробництва того чи іншого виду продукції, інженерних розробок тощо;
- бізнес-інкубатори із соціальною орієнтацією. Їхня діяльність спрямована на певні соціальні групи –

сільське населення, жінок, молодь, колишніх військовослужбовців. Вони вирішують головним чином соціальні проблеми слабо захищених, так чи інакше дискримінованих груп населення;

- бізнес-інкубатори, зорієнтовані на підтримку розвитку і комерціалізацію інноваційних технологій. Основною метою діяльності технологічних інкубаторів є прискорення комерціалізації та індустріалізація наукових розробок. Їх створюють там, де багато незайнятих висококваліфікованих кадрів. Такі бізнес-інкубатори часто потребують підтримки з боку регіональної влади, тому що інженери й наукові працівники, маючи високу кваліфікацію у своїй галузі, часто не мають знань і навичок для комерційної діяльності;
- бізнес-інкубатори сфери послуг. Вони об'єднують малі підприємства, що надають сервісні послуги, наприклад, послуги з маркетингу, організації виставок, виробництва рекламної продукції тощо [1, 19].

Класичним прикладом бізнес-інкубування в Україні є Білоцерківський інноваційний бізнес-інкубатор, створений у 1998 р.

Головною метою його діяльності в м. Біла Церква є, по-перше, підтримка, створення і впровадження нових технологій, інформаційних систем, конкурентоспроможних не лише на внутрішньому, а й на світовому ринках, посилення впливу інноваційних факторів на структурну перебудову економіки; по-друге, створення нових робочих місць шляхом сприяння розвитку молодих і новостворених малих підприємств із використанням технологій бізнес-інкубації.

Роботу бізнес-інкубатора частково фінансують за рахунок бюджету міста відповідно до Програми підтримки підприємництва, основну частину фінансових коштів бізнес-інкубатор отримує в результаті власної фінансово-господарської діяльності.

Велику допомогу в становленні й розвитку бізнес-інкубатора надав Міжнародний фонд соціальної адаптації. У 1998–2000 рр. за рахунок виділених коштів ним придбана оргтехніка, меблі та засоби зв'язку, проведений ремонт будівлі, встановлена автономна котельня. Вагомий внесок у фінансування бізнес-інкубатора на стадії його становлення внесли Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів і Міжнародний фонд "Відродження" [1, 43].

Протягом п'яти років було створено широку інфраструктуру, яка діє і нині в інтересах клієнтів бізнес-інкубатора: Центр підтримки підприємництва, Технологічний центр сприяння реалізації підприємницьких ініціатив, Навчальний центр менеджменту, Жіночий центр підтримки бізнесу, Конференц-сервіс, рекламна, консалтингова та маркетингова агенції, представництво міжнародного мікрофінансового банку, кредитний союз "Профіт-Центр", громадська приймальня Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва тощо.

За час своєї діяльності Білоцерківський бізнес-інкубатор надав практичну допомогу в становленні та розвитку більше 200 фірм, в яких задіяно понад 1000 осіб. Обсяг матеріальної підтримки початківцям у бізнесі за рахунок надання пільг із орендної плати, оплати наданих послуг склав понад 30 тис. дол. США, що в середньому становить близько 3000 грн. на одну фірму-початківця [6, 104].

Таким чином, розвиток бізнес-інкубаторів в Україні – необхідний процес, що вимагає часу й відповідності умовам у підприємницькому середовищі. Недостатність фінансових ресурсів і часто відсутність можливості скористатися кредитами банківських установ унеможлиблює подальший розвиток суб'єктів малого підприємництва.

В умовах трансформаційної економіки бізнес-інкубатори можуть сприяти не лише

розвитку підприємництва в регіонах, а й використанню виробничих, інтелектуальних та інших ресурсів, які поки що належно не застосовуються. Своєю діяльністю вони забезпечують реалізацію великої кількості пріоритетів загальнодержавної економічної політики: сприяють створенню робочих місць, підтримують регіональний розвиток малого підприємництва тощо. Велику роль для забезпечення діяльності бізнес-інкубаторів відіграє державна підтримка, особливо вагомим є допомога місцевих органів влади.

Така підтримка – необхідна умова функціонування бізнес-інкубаторів, що, в свою чергу, сприяє формуванню підприємницької свідомості в суспільстві, активізації підприємницької діяльності, розвитку конкурентного середовища, а також створенню додаткових робочих місць і зниженню соціальної напруги.

Література

1. *Азбука и практика бизнес-инкубации / Г. Н. Аксенов, Л. К. Ларин, Н. А. Пааль. – К.: Планета людей, 2004. – 104 с.*
2. *Варналії З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2003. – 302 с.*
3. *Іщенко Г. Підприємництво на порозі змін // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 39. – С. 6.*
4. *Лавел Д., Засядлы К., Круковски К., Матусьяк К., Мажевска М. Инкубаторы предпринимательства. – К.: Украинская ассоциация бизнес-инкубаторов и инновационных центров, 2002. – 168 с.*
5. *Мале підприємництво в Україні: процес розвитку. – К.: Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, Інститут конкурентного суспільства, 2001. – 253 с.*
6. *Миктюк О. П. Розвиток бізнес-інкубаторів та їх роль у підтримці малого підприємництва // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11. – С. 98–106.*